Inventarisatie onbedwelmd slachten door Combiteams voor welzijn.

Inleiding

In 2008 is afgesproken dat de AID-VWA Combiteams voor welzijn ook ingezet kunnen worden voor toezicht en handhaving op het doden in de slachthuizen waar ritueel geslacht wordt. Ritueel slachten wordt door de VWA opgevat als zijnde onbedwelmd slachten. In het Besluit ritueel slachten staan de voorwaarden beschreven waaronder slachtdieren onbedwelmd geslacht kunnen worden in verband met de Islamitische of Israëlische ritus. Op dit moment zijn er 74 slachthuizen bij de VWA geregistreerd waar incidenteel (naast het reguliere bedwelmde slachten) of structureel dat wil zeggen uitsluitend onbedwelmd geslacht wordt. Het zijn bijna allemaal slachthuizen zonder permanent VWA-toezicht (kleine tot middelgrote slachthuizen).
Er zijn signalen dat de wettelijke eisen bij het onbedwelmd slachten niet overal nageleefd worden, maar omdat de VWA slechts periodiek toezicht houdt op het doden in de kleine en middelgrote slachthuizen bestaat er beperkt inzicht over de ernst en frequentie van niet naleven. De inventarisatie door de Combiteams voor welzijn is een middel om hier meer inzicht te krijgen én om een beeld te krijgen van wat er verder speelt bij de slachthuizen in deze doelgroep. Daarom ligt bij de Combiteam inspecties het zwaartepunt op de kleine en middelgrote slachthuizen. Daar is behoudens de keuring vóór het slachten door de VWA dierenarts op elke slachtdag, geen dagelijks toezicht op het dodingproces. De inventarisatie is de eerste structurele invulling van de afspraak met het ministerie van LNV uit 2008.
De Combiteams voor welzijn zijn samengesteld uit een VWA dierenarts en een AID controleur.
Vooraf zijn Combiteam medewerkers getraind voor deze taak en ook is er een maatregelenbeleid afgesproken bij het aantreffen van overtredingen. De checklijst die bij de inspecties van slachthuizen wordt ingevuld door de Combiteams, is uitgebreid met 11 vragen over het onderwerp onbedwelmd slachten met als bron het Besluit Ritueel slachten. De slachthuizen die bezocht zijn werden a-select gekozen uit het VWA bestand BERREG SLOBS (slachthuizen onbedwelmd slachten). De inspecties werden tevoren niet aangekondigd aan de bedrijven.

Bij de bedrijfsbezoeken bleek tussen de bedrijven veel variatie te bestaan in de omvang waarin de bedrijven onbedwelmd slachten:

- **16** inspecties zijn verricht bij **16** slachthuizen tussen 12 februari en 23 maart 2009.
- **8** slachthuizen slachtten tijdens de inspectie alleen onbedwelmd; in
- **3** slachthuizen werd uitsluitend met bedwelming geslacht tijdens de inspectie;
- **5** slachthuizen slachtten tijdens de inspectie zowel bedwelmd als onbedwelmd[1] . Bijvoorbeeld 1 dag in de week slachten zonder bedwelming, of een beperkt aantal dieren per dag slachten zonder bedwelming.

Uitvoering en rapportage

Bij de inventarisatie hebben de combiteams op alle slachthuizen een checklijst ingevuld. Deze checklijst (Checklist slachthuis, combiteams welzijn, versie 16 februari 2009) bevat 25 vragen die gebaseerd zijn op wetsartikelen over dierenwelzijn afkomstig uit de Verordening EG nr. 1/2005 (transportverordening), Richtlijn 93/119 van de Raad (inzake de bescherming van dieren bij het slachten of doden), het Besluit doden van dieren, de Regeling doden van dieren, de Verordening EG nr. 853/2004 (Hygiëneverordening) en 11 vragen uit het Besluit ritueel slachten. Alle ingevulde checklijsten zijn na afloop in een MS office excel bestand gezet.
Uit dat excel bestand blijkt dat bij 14 vragen bij 1 of meer inspecties “nee” als antwoord is ingevuld, de laatste 4 van deze lijst zijn afkomstig uit het Besluit ritueel slachten. Bij een item waar “nee” is ingevuld, is een tekortkoming is geconstateerd. Het schema in **bijlage I** op blz 6 geeft de antwoorden van deze 14 vragen weer**.**

[1] Het vlees van dieren die met bedwelming zijn geslacht is dan bestemd voor de reguliere handel, vlees van dieren die zonder bedwelming zijn geslacht wordt besteld door grossiers die leveren aan de doelgroep voor halal of kosher vlees. Nota bene “halal ”is evenals “ritueel geslacht” niet synoniem aan “zonder bedwelming gedood” en er bestaat veel onduidelijkheid onder consumenten over dit woordgebruik. De VWA benoemt daarom specifiek de slachttechniek, er wordt geslacht met of zonder bedwelming.

Elk inspectierapport wordt afgesloten met een conclusie: de inspectie was wel of niet – accoord, of de situatie is ter plekke gecorrigeerd: accoord na correctie. Onderstaand de resultaten van deze inspecties:

slachten met of zonder voorafgaande bedwelming	Onbedwelmd	Bedwelmd	Onbedw.+Bedw	Niet aangegeven	totaal
Resultaten inspecties					
Niet accoord, Waarschuwingsbrief	**1**	**1**	**1**		**3**
Accoord na correctie	**2**		**1**	**1**	**4**
Accoord, echter wel opmerkingen	**4**		**1**		**5**
Accoord	**1**	**2**	**1**		**4**
totaal	**8**	**3**	**4**	**1**	**16**

Zoals te zien is, hebben de 16 inspecties geresulteerd in **3** rapportages die "niet- accoord" waren en waar een schriftelijke interventie in de vorm van een waarschuwingsbrief is toegepast en **4** rapportages vermelden "accoord na correctie". In dat geval is er bij een tekortkoming mondeling gewaarschuwd waarna meteen een corrigerende maatregel getroffen is die de tekortkoming opheft.
De rij "Accoord, echter wel opmerkingen" is in dit inventarisatieverslag extra toegevoegd om zichtbaar te maken dat er onder meerdere inspectielijsten "opmerkingen" geplaatst zijn. Dit speelt bij **5** inspecties, 4 in onbedwelmd slachtende en 1 bij een slachthuis dat tijdens inspectie beide methoden toepaste, zoals in het bovengenoemde resultatenoverzicht is te lezen.
4 rapportages waren "accoord", bij 2 van de vier betrof het slachthuizen die op dat moment uitsluitend slachtten met bedwelming.

Conclusie rapportages
Met betrekking tot de tekortkomingen zijn er bij de **13** slachthuizen die onbedwelmd slachtten of die zowel onbedwelmd als bedwelmd slachtten, maar **2** waar geen enkele tekortkomingen is vastgesteld.
Bij 11 van de 13 waren tekortkomingen. In **5** slachthuizen van deze groep heeft de tekortkoming meteen geresulteerd in een maatregel door de Combiteams voor welzijn die in de inspectielijst is vastgelegd.

Welke tekortkomingen vallen op (zie bijlage I)

- In 6 van de 16 slachthuizen is de drinkwatervoorziening niet adequaat, er is helemaal geen drinkwater bij dieren die ondergebracht zijn of de voorziening voldoet niet.
- In 2 van de 5 slachthuizen waar runderen onbedwelmd geslacht worden was geen tijdmechanisme op het fixatietoestel aanwezig of het werkte niet.
- In 3 van de 10 slachthuizen worden schapen korter dan de wettelijk verplichte 30 seconden gefixeerd (indien ingevuld: +/- 15 seconden).
- In 2 van de 10 slachthuizen waar schapen onbedwelmd geslacht worden, fixeert slechts 1 persoon het dier tijdens het snijden (terwijl de wettelijke eis 2 is).

Andere opvallende opmerkingen uit de inspectierapporten

- Er wordt gesleept met dieren, schapen worden aan hun staart meegesleept of aan hun vacht opgetild (overtreding van de Transportverordening en Besluit doden van dieren-Richtlijn bedwelmen en doden).
- Er worden hoogdrachtige schapen aangevoerd (overtreding van de Transportverordening, deze dieren zijn niet geschikt voor vervoer).
- Eenmaal werden schapen gefixeerd op de grond (dus helemaal zonder burrie: overtreding van Besluit ritueel slachten).
- Bij het joodse slachten werd bij 8 van 17 runderen na het aansnijden de bloedvaten ingekort (bij onvoldoende uitbloeden; dit is een overtreding van Besluit ritueel slachten - Richtlijn bedwelmen en doden), ook waren er per dier veel sneden nodig bij het aansnijden voor de halsbloedvaten zodanig waren doorgesneden dat de verbloeding kan plaatsvinden (3-5).

Conclusie van de inventarisatie

1. De inspecties leveren veel gegevens op, echter alleen daadwerkelijk geziene slachthandelingen kunnen worden beoordeeld, want bij diverse bedrijven wordt maar een deel van de dieren en slechts op bepaalde momenten onbedwelmd geslacht. Als het combiteam dat onbedwelmde slachten niet heeft kunnen inspecteren zal er opnieuw een controle plaats moeten vinden**.** Herhaaldelijk onaangekondigd controleren levert dan de benodigde informatie op.
   Stand van zaken medio oktober: Diverse hercontroles hebben vanaf april plaatsgevonden, naar aanleiding daarvan zijn 2 waarschuwingsbrieven zijn geschreven. De drinkwatervoorziening is na verscheidene hercontroles per bedrijf verbeterd. Overtredingen van de specifieke wetgeving met betrekking tot onbedwelmd slachten daarentegen worden nog steeds vastgesteld.

2. De signalen over onvoldoende naleving die in de inleiding genoemd worden, kunnen op basis van de gegevens uit deze quick scan niet worden ontkracht. De steekproef is te klein om de cijfers "hard" te noemen en dus te spreken over bevestiging. Wel kan worden gesteld dat de vermoedens dat er onvoldoende naleving is worden versterkt, want bij de 13 slachthuizen die onbedwelmd slachten of die beide methoden toepassen, zijn er maar 2 waarbij tijdens de inspectie geen overtredingen konden worden vastgesteld.

3. De kennis bij de doelgroep – voornamelijk kleine en middelgrote slachthuizen – over dierenwelzijn schiet tekort. Dit betreft kennis over de eisen van het Besluit ritueel slachten, maar ook ontbreekt algemene kennis over de verzorging van de dieren. Er worden bijvoorbeeld in verscheidene bedrijven bij het onderbrengen van de slachtdieren in een stal door elkaar heen zowel aangebonden als niet-aangebonden dieren aangetroffen. Dat kan leiden tot verwondingen. Ook de watervoorziening was slecht en sommige dieren werden te ruw behandeld.
   Stand van zaken medio oktober: Bij hercontroles was een lichte verbetering in de behandeling van de dieren zichtbaar.

4. Bij de 14 middelgrote en kleine slachthuizen zonder permanent toezicht was in **2** gevallen een VWA dierenarts aanwezig (om de keuring vóór het slachten uit te voeren). Bij de **2** grote slachthuizen met permanent toezicht was in beide gevallen een VWA dierenarts aanwezig bij het doden. In de slachthuizen waar geen dierenarts aanwezig was, werden er geen schriftelijk afspraken of procedures getoond over hoe het onbedwelmde slachten in slachthuizen zonder permanent toezicht van de VWA dient te worden verricht (deze afspraken worden wel gemaakt én vastgelegd voor het jaarlijkse offerfeest).

5. De VWA neemt de resultaten van het toezicht op welzijn maandelijks (Slachthuis-permanent toezicht) of per kwartaal (Slachthuis-niet-permanent toezicht) over in haar rapportage systeem ISI. Voor de slachthuizen zonder permanent toezicht is deze rapportage pas het laatste kwartaal van 2008 ingevoerd. Voor de bezochte slachthuizen gold dat er een onderprestatie was ten aanzien van het invullen van ISI rapportages. De slachthuizen met permanent toezicht hadden een realisatie van 50% en de niet-permanent toezicht slachthuizen hadden een realisatie kleiner dan 20%. Deels is dit het gevolg van het ontbreken van ingevulde controlelijsten (regelmatig dienen deze controlelijsten over welzijn bij AM-controle en doden te worden ingevuld en bewaard) In de kleinere en middelgrote slachthuizen zijn dus nauwelijks gegevens van het toezicht op welzijn bij de am- controle en bij het doden vastgelegd of ze zijn niet toegankelijk.
   Stand van zaken medio oktober: Op basis van de eerste gegevens van deze inspecties en andere constateringen heeft MT-dier in juli 2009 een actie tot verbetering uitgezet met betrekking tot de frequentie en kwaliteit van het invullen van de contolelijsten en van ISI. De realisatie vertoont sindsdien een stijgende lijn die zich naar verwachting ook de rest van het jaar zal voortzetten.

6. De BERREG-lijst (SLOBS) die de VWA gebruikt, vermeldt niet alle slachthuizen waar onbedwelmd geslacht wordt is gebleken uit andere acties. Bovendien is geconstateerd dat het aantal slachthuizen dat geheel of gedeeltelijk onbedwelmd slacht toeneemt.
   Actie ter verbetering: zodra vastgesteld wordt dat in een slachthuis onbedwelmd geslacht wordt, terwijl dit slachthuis niet als zodanig in BERREG is geregistreerd, dan wordt dit door de VWA aangepakt.

Aanbevelingen

1. De combiteams voor welzijn inzetten voor onaangekondigde inspecties bij slachthuizen waar onbedwelmd geslacht wordt, levert inzicht in de naleving van regelgeving rond doden en welzijn op. Aanbevolen wordt dan ook om meer ruimte te creëren voor het toezicht op het doden in slachthuizen waar onbedwelmd geslacht wordt, bijvoorbeeld door de combiteams of door het VWA toezicht uit te breiden. Dit laatste zou bijvoorbeeld kunnen door bij onbedwelmd slachten een hoger niveau van toezicht verplicht te stellen.
   Vervolg op inventarisatie: Combiteams zijn ingezet om slachthuizen waar onbedwelmd geslacht wordt te inspecteren en voorgesteld wordt om dat in 2010 ook te blijven doen

2. In de slachthuizen zonder permanent toezicht door de VWA is de toezichthoudend dierenarts in de regel alleen voor de ante mortem -keuring kort op het bedrijf aanwezig. Op dat moment wordt meestal nog niet begonnen met slachten. Slechts periodiek wordt 1 á 2 kwartier aan het toezicht op het doden besteed. Van dat toezicht worden nauwelijks bruikbare toezichtgegevens vastgelegd. Het verdient daarom aanbeveling om met voorrang **wel** controlelijsten "Toezicht op welzijn" te gaan invullen zodra er tekortkomingen worden geconstateerd (zoals voorgeschreven in VWA Voorschrift WLZVL – 017) en **elk kwartaal** volgens voorschrift ISI rapport toezicht op welzijn op te stellen. Hiermee kan dit informatie defect worden verkleind.
   *Voortgang na april 2009: dit punt is reeds in MT- dier aan de orde geweest en er is in augustus opnieuw aandacht voor gevraagd. (signalering MT-*dier*). In de kleine slachthuizen is een stijgende lijn zichtbaar in realisatie (van ±20% naar ±40%), echter het probleem dat er te weinig controlelijsten zijn ingevuld als basis voor de ISI rapporten is nog onvoldoende opgelost.. Meer toezicht op het doden en meer tijd voor vastleggen van dat toezicht is dan een vereiste. MT-dier heeft 8 oktober afgesproken het toezicht te intensiveren (voor zover dit binnen de huidige kaders mogelijk is).*

3. De VWA adviseert de Minister verder om te bekijken of er een oplossing kan worden gevonden voor het probleem dat additioneel toezicht op het onbedwelmd doden in de middelgrote en kleine slachthuizen momenteel niet gefactureerd kan worden, bijvoorbeeld door het met ingang van 2011 expliciet retribueerbaar te maken.

4. In slachthuizen met permanent toezicht zal de toezichthoudend dierenarts erop gewezen moeten worden dat **maandelijks** opstellen en correct verzenden van een kwalitatief juist ingevulde ISI lijst Toezicht op welzijn meteen na afloop van de maand onder andere nodig is om een goede gegevensverzameling te verkrijgen.
   Stand van zaken medio oktober: Dit punt is door MT-dier behandeld en in de regio's uitgezet. Het tweede half jaar van 2009 is de realisatie zichtbaar verbeterd. Landelijk wordt nu in slachthuizen met permanent toezicht in meer dan 90% maandelijks een ISI rapport gerealiseerd. Voor de 2 slachthuizen uit deze inventarisatie is de realisatie nu 100%. Ook wordt in deze ISI verslagen meer omissies vastgelegd, de transparantie van het VWA toezicht neemt dus het laatste half jaar toe.

5. Er zijn in deze inventarisatie geen aanvullende vragen gesteld naar de achtergrond van het onbedwelmde slachten en naar het draagvlak voor bedwelmd slachten. Er zijn echter wel slachthuizen die slachten voor de islamitische doelgroep en toch bedwelming toepassen. Voor het bepalen van beleid is het aanbevelingswaardig om meer inzicht te verwerven in de achtergrond van bedwelmd versus onbedwelmd slachten bij de doelgroep bijvoorbeeld door slachthuisexploitanten te interviewen. De VWA zou dan ook willen adviseren om nader onderzoek naar de argumenten achter al of niet accepteren van bedwelming te verrichten om inzicht hierin te vergroten.

6. De VWA zou willen adviseren om handhavingscommunicatie gericht op de slachthuisexploitanten op te stellen, om de hun kennisachterstand te verkleinen. Overwogen kan worden hierbij informatie over de slachthuizen die wel bedwelmd slachten of direct na het snijden bedwelmen voor bijvoorbeeld de islamitische doelgroep bij de communicatie mee te nemen. Deze methoden kunnen mogelijk voor andere slachthuizen ook toepasbaar of bespreekbaar zijn.

7. Het aantal slachthuizen waar structureel of incidenteel onbedwelmd geslacht wordt neemt toe. In bijna de helft van de kleine en middelgrote roodvlees slachthuizen wordt incidenteel of structureel onbedwelmd geslacht. Ook zijn er enkele slachthuizen die onbedwelmd slachten, maar niet in BERREG (SLOBS) geregistreerd staan. (*VWA actie tot verbetering is gestart)* De indruk bestaat dat de invoering van de Vrijstellingsregeling Dierenwelzijn drempelverlagend werkt, immers er is geen behoefte verklaring meer vereist, en dat deze regeling mogelijk niet steeds correct wordt toegepast. De VWA zou willen adviseren om te bekijken of een herintroductie van de beperkende maatregelen niet overwogen zou moeten worden.

8. Om een exacte cijfermatige onderbouwing te kunnen geven over hoeveel dieren er per diersoort in Nederland onbedwelmd worden geslacht is vastlegging van de aantallen onbedwelmd geslachte dieren in alle slachthuizen in RSG noodzakelijk. Uit de inventarisatie blijkt dat per slachthuis varieert wanneer en welk percentage er onbedwelmd wordt geslacht. Het hiervoor reeds ingediende plan was om financiële redenen nog niet gehonoreerd. In MT-Dier is 8 oktober besloten om de registratie van onbedwelmde slachtingen door te voeren.

BIJLAGE 1

Samenvatting overzicht "nee" ingevuld op checklijst bij de inventarisatie onbedwelmd slachten 12 februari t.m. 23 maart 2009	*ja*	*nee*	*Nvt / ng*[2]
Geschikt voor vervoer	*14*	*1*	*1*
Behoedzaam verplaatsen dieren	13	1	2
Rl 93/119 ,bijlage A, punt 1,2,3 sectie II			
Juist behandeld	14	1	1
Bij laden en lossen: Vo. 1/2005, bijlage 1,hoofdstuk III, punt 1.8			
Na pijn tijdens vervoer af na aankomst, binnen twee uren slachten.	1	1	14
Rl. 93/119, bijlage A, punt 6 deel I			
Ondergebracht indien ze niet onmiddellijk na aankomst worden geslacht . (ivm drinkwater.)	15	1	0
Rl 93/119, bijlage A , punt 5, deel II; Besluit doden van dieren, artikel 8			
Adequate drinkvoorzieningen.	9	7	0
Rl. 93/119, bijlage A deel II, punt 9;			
Vo. 853/2004, bijlage III, sectie I, hfd II, punt 1.a			
Na 12 uur voederen.	9	1	6
Rl. 93/119, bijlage A , deel II, punt 9;			
Vo. 853/2004, bijlage III, sectie I, hfd II, punt 1.a			
Voldoende hokken	15	1	0
Rl. 93/119, bijlage A,sectie II, punt 6			
+ stallen te vol.	15	1	0
Vo. 853/2004, bijlage III, sectie I, hfd. II, punt 1, onder b en c.			
Dieren die elkaar vanwege hun soort,geslacht of leeftijd elkaar kunnen verwonden gescheiden onderbrengen.	12	2	2
Rl. 93/119, bijlage A, sectie I, punt 3			
Tijdmechanisme aanwezig en 45 sec fixatie.	3	2	11
Besluit ritueel slachten, artikel 8, lid 2			
Op de burrie met 2 personen fixeren. Op fixatietoestel met 1 persoon.	8	2	6
Besluit ritueel slachten,artikel 8, lid 3			
30 seconden wachten na halssnede met slachtwerkzaamheden.	7	3	6
Besluit ritueel slachten,artikel 9, lid 3			
Halssnede direct na fixatie zodanig dat verbloeding snel, overvloedig en volledig is.	12	1	3
Rl. 93/119, bijlage B, bijlage D			
Besluit ritueel slachten,artikel 9, lid 2	147	25	52

[2] een vraag is "niet van toepassing of niet gecontroleerd" als er bij een inspectie bijvoorbeeld gevraagd wordt of runderen bij onbedwelmd slachten lang genoeg gefixeerd worden na het aansnijden. Dat kan de inspecteur alleen vaststellen als er tijdens de inspectie daadwerkelijk runderen onbedwelmd geslacht worden